

ІВАН КРИП'ЯКЕВИЧ

(1886 - 1967)

Автор "Історії України", "Історії Української культури", "Все-світньої історії", "Богдана Хмельницького" та сотень інших праць, Іван Петрович Крип'якевич справедливо вважається видатним українським істориком "школи Михайла Грушевського", нашою національною гордістю. Про нього написано вже чимало, а тому нема потреби безперестанку пересказувати біографію. У цій невеличкій науково-біографічній розвідці ми тільки зупинимось на "радянському" періоді життя І.П.Крип'якевича, прослідкуємо ставлення до нього органів радянської влади. Ще до недавнього часу на документи, використані в цьому нарисі, було накладено "вето". Сьогодні вони доступні всім...

40-50-ті роки були надзвичайно складними в житті науковців Львова. Особливо це стосується представників суспільних наук. Не легшими вони виявилися і для відомого українського вченого І.П.Крип'якевича, якого радянська влада продовжувала вважати "запеклим українським буржуазним націоналістом", учнем "націоналістичної школи" М.Грушевського. Органи НКВС встановили постійний нагляд за ним, намагалися очорнити і скомпрометувати в очах громадськості. Однак, повернемось у 1940 рік... І лютого дирекція Інституту історії України АН УРСР прийняла рішення про створення Львівського відділу Інституту Історії (тепер Інститут Українознавства НАН України). Завідувчим відділом було призначено професора І.П.Крип'якевича із місячною ставкою 1000 карбованців. Крім нього, до штату новоствореного відділу були зараховані професори О.Терлецький, В.Герасимчук, Т.Голійчук, а також І.Карпинець, О.Прицак, С.Білецький. Наказ підписав директор Інституту Історії України АН України Белоусов.

З приходом німецьких військ до Львова, більшовики спішно залишили це древнє місто. Відступаючи, вони намагалися не тільки забрати

з собою все цінне у науковому відношенні, але й відомих українських вчених. Газета "Українська дійсність" 15 вересня 1941 року писала, що "тікаючи, більшовики вивезли з собою К.Студинського, хотіли вивезти д-ра М.Манькевича, проф. І.Крип'якевича та ще декого, але ті переховалися... Рідко хто з українських діячів або просто інтелігентів не побував у більшовицькій в'язниці або хоч не був переслуханий слідчими з ГПУ". Отже, І.П.Крип'якевич залишився на окупованій фашистами території. Пізніше представники радянської влади не один раз нагадуватимуть відомому вченому "колаборанство" з фашистами.

Секретар Львівського обкому КП(б)У І.Грушецький 8 вересня 1944 р. писав у доповідній записці М.С.Хрущову: "Крип'якевич Іван Петрович, 1886 року народження, уродженець і житель міста Львова, українець, безпартійний, доктор історичних наук, у даний час – керівник відділу Інституту Історії філіалу Академії Наук УРСР. Крип'якевич до німецької окупації був деканом історичного факультету ЛДУ і депутатом обласної Ради депутатів трудящих. В період окупації Крип'якевич став одним із редакторів "Українського видавництва" і у власних друкованих працях показав себе ідеологом українського націоналізму. Так, наприклад, у фальсифікованій пропагандистській брошурі "Мала історія України" він писав: "Тепер настав час, коли послаблений перш за все українським національно-визвольним рухом УРСР, ця страшна тюрма народів, падає під могутнім натиском революційно-визвольних сил і могутніми ударами німецької зброї". Крип'якевич і при німцях не приховував своїх націоналістичних поглядів".

1 липня 1946 року комісія управління пропаганди і агітації ЦК КП(б)У проводила перевірку стану ідеологічної роботи України. У звіті комісії констатувалося, що "Крип'якевич і Кордуба виступили 15 лютого ц.р. на засіданні кафедри історичного факультету Львівського університету з відкритим захистом буржуазно-націоналістичних поглядів Грушевського, вихваляють останнього, як "борця проти поработін-

ня і всіляких спроб денационалізації з боку агресивних народів" (мається на увазі російський народ)... Проф. Крип'якевич вихваляв "заслуги" Грушевського, відкрито заявляє, що радянська історіографія поклала в основу його праці без будь-яких суттєвих змін... Не отримавши відсічі, Крип'якевич Кордуба і інші виступили в травні ц.р. з тими ж твердженнями на сесії відділу суспільних наук АН УРСР".

Намагаючись позбутися неблагонадійних львівських вчених, їм наказали переїхати до Києва, нібито "для зосередження наукових сил при інститутах в м. Києві". Однак, з'ясувалося, що Крип'якевич, Возняк, Терлецький, Кордуба і Степанів "віднеслися до такої пропозиції негативно". І.П. Крип'якевич, зокрема, висказався за існування двох наукових центрів – у Києві і Львові. На жаль, стенограму виступу Крип'якевича не виявлено.

Івану Петровичу, все-таки, довелося поїхати до Києва: "Я не заперечую переїжджати в Київ". Переїзд відомих українських вчених до столиці України був неоднозначно розцінений у наукових колах Львова. І. Грушецький доповідав Хрущову, що навіть "технічний персонал розглядає це як покарання. "А він так любив Україну", говорять вони про Крип'якевича".

І.П. Крип'якевичу заборонили читати курс лекцій, обмеживши його викладацьку діяльність роботою з аспірантами. Але під час перевірки з'ясувалося, що відомий історик продовжував опиратися на схему Грушевського. Із нових архівних документів видно, що незважаючи на зміну влади в Західній Україні, І.П. Крип'якевич фактично не змінив своїх поглядів, не бажав пристосовуватися до нової системи. Доказом цього є виступ завідуючого кафедрою історії України В. Горбатюка на засіданні ученої ради Львівського держуніверситету 27 вересня 1947 року. "Проф. Крип'якевич, – говорив він, – не зуміла кафедра привести до такого стану, щоб він був роззброєний і поставлений до стінки, щоб він і другі йому подібні сказали, що вони відказуються від своїх

поглядів попередніх, що їх погляди неправильні і не тільки на словах, але й на ділі, в пресі".

Секретар Львівського обкому КП(б)У І.Грушецький доповідав секретарю ЦК КП(б)У Кагановичу, що, ніби-то, "останнім часом відмічається значне зростання політичної свідомості місцевої інтелігенції... яка веде рішучу боротьбу проти буржуазно-націоналістичної "школи" Грушевського і його послідовників і учнів в особі академіка Возняка, професорів Крип'якевича, Рудницького, Барвінського, доцента Терлецького та ін.". Різко нападав на відомого українського вченого Я.Галан. "Я хочу сказати взагалі про тих письменників, які стоять на протилежному боці і хитаються, - говорив письменник 27 липня 1947 року на нараді активістів інтелігенції м.Львова, - не знають куди краще їм схилитися. Радянська влада повільно з ними поводиться, як, наприклад з проф. Крип'якевичем... Я скажу відверто, що ні одна країна в світі так би з вами не поступила". Аналогічно заявляв Д.З.Мануїльський. 24 липня 1947 року на нараді інтелігенції Львова, він звинуватив Крип'якевича у співробітництві з німецькими фашистами. Причому, не в перший раз. "Був такий журнал "Червона калина", - говорив Мануїльський, - ви думаєте, що ми не знали, хто там працював. Карпінець, Крип'якевич, Олена Степаніва". Вищеназваний державний діяч праці професорів Крип'якевича, Барвінського називав "отруйними творами". На глибоке переконання Грушецького, І.П.Крип'якевич у свій час прославляв німців, співчував національно-визвольній боротьбі вояків УПА, "піднімав на щит" митрополита Андрея Шептицького тощо.

І.П.Крип'якевич рішуче засудив відношення нової влади до греко-католицької церкви, арешти священників і саму ліквідацію церкви. "Арешт священника - це арешт духу народного. Арешт митрополита (А.Сліпого - М.В.) - це арешт Галичини. Радянське правосуддя тепер повинно оправдати себе перед масами - або засудити священників, або визнати свою повну нездатність і цим ще більше повернути до себе недовір'я

і нелюбов. Мали боротьби з Радянською владою, правда пасивно, але борються" – заявив вчений.

Таким чином, у післявоєнний період І.П.Крип'якевич не змінив своїх поглядів, продовжував залишатися самим собою, за що піддавався постійній критиці, звинуваченням, образам. Однак, правди ради треба констатувати, що навіть у той важкий час, він одержував підтримку з боку справжніх вчених. Так, 27 вересня 1947 року на засіданні ради Львівського університету виступив член-кореспондент АН УРСР професор М.Г.Попов, який однозначно заявив: "... Не можна так робити, як говорить Горбатьк, говорить, щоб до стінки його поставити. Крип'якевич цінний науковий працівник і нехай він займається чистою наукою". До цього тільки додамо, що українська історіографія післявоєнного часу багато втратила через те, що вчені світового масштабу, до яких ми з повним правом відносимо І.П.Крип'якевича, не мали жодної можливості об'єктивно досліджувати різноманітні проблеми історії України.